

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

Epochal changes that have created situations of great contrast and confusion. We have one foot in the old and another in the new, and they are leading us in seemingly opposite directions and toward paradoxical destinations. (Saba, 2003, p. 10)

ความเป็นมาของปัญหาในการทำวิจัยในครั้งนี้มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางการศึกษาของกระบวนการเรียนการสอน e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่นอกจากกระบวนการเรียนดังกล่าวจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านวิธีการเรียนการสอนทางไกลแล้ว ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการแสวงหารอบและแนวทางการปฏิบัติ ที่เป็นแนวทางที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้เรียนและประเทศชาติให้ได้มากที่สุด ประเด็นและองค์ประกอบที่นำมาสู่การวิจัยในครั้งนี้จะครอบคลุมถึงการออกแบบและพัฒนา e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชในปัจจุบัน ทฤษฎีการเรียนรู้ อธิปไตยของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารกับการศึกษา และระบบการศึกษายุคข่าวสารข้อมูล ดังปรากฏในรายละเอียดต่อไปนี้

การออกแบบและพัฒนา e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้จัดระบบการเรียนการสอนทางไกลบนพื้นฐานการใช้สื่อประสมมาตั้งแต่การก่อตั้งมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตามด้วยวิวัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้ ตลอดจนเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลที่รุดหน้าและก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้งย่อมเป็นปัจจัยและองค์ประกอบที่สำคัญและทำให้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จำเป็นต้องปรับวิธีการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทด้านการศึกษาและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งย่อมไม่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในประเทศไทยที่จำเป็นต้องปรับทิศทางการจัดการเรียนการสอนเช่นกัน e-learning/online learning เป็นวิธีการเรียนการสอนที่ได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนการสอนทางไกล นำเสนอกิจกรรมและเนื้อหา หรือเพื่อเป็นสื่อเสริมในการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบเผชิญหน้า (face to face class) และระบบการศึกษาทางไกล (distance learning system)

แนวทางการใช้ e-learning ของ มสธ. ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะใช้เพื่อเสริมเอกสารการสอนซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาทางไกลในลักษณะดั้งเดิมตั้งแต่ก่อตั้งมหาวิทยาลัย และจะอยู่

ภายใต้กรอบ STOU PLAN ซึ่งเป็นแม่แบบในการผลิตสื่อการศึกษาสำหรับส่งผ่านเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนทางไกล การผลิตและพัฒนา e-learning จะใช้คู่มือที่เรียกกันว่า “คู่มือการจัดการเรียนการสอนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ พ. ศ. 2553” เป็นกรอบในการทำงาน รายละเอียดแนวทางการออกแบบและสร้างรายวิชา จากคู่มือดังกล่าว แสดงและสะท้อนถึงลักษณะการผลิตสื่อ e-learning ของ มสธ. ได้อย่างชัดเจน นอกเหนือจากนั้น ส่วนใหญ่ของกิจกรรมการเรียนด้วยกระบวนการเรียนการสอน e-learning จะอยู่ในรูปแบบสรุปเนื้อหาโดยผู้สอนบรรยายประกอบด้วย เพาเวอร์พอยท์ (Rodchompoo, 2012) รูปแบบการสอน e-learning ดังกล่าวจะอยู่ในลักษณะคล้ายคลึงกับการผลิตสื่ออื่นเช่นรายการโทรทัศน์ วิทยุทัศน์เพื่อการศึกษา ที่ใช้สื่อการศึกษาทางไกลและระบบการจัดการรายวิชา LCMS (learning course management system) เพื่อส่งเนื้อหาวิชา และ ที่สำคัญที่สุดแนวทางการปฏิบัติสำหรับการเรียนการสอน e-learning หรือออนไลน์ของ มสธ. ในปัจจุบันมีความแน่ชัดในแนวทางการผลิตตามคู่มือการจัดการเรียนการสอนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ พ. ศ. 2553 แต่ในเรื่องวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการนำกระบวนการเรียนการสอน e-learning มาใช้ก็ยังไม่ชัดเจนว่าจะอยู่ในลักษณะที่ใช้เป็นสื่อเสริมสื่อสิ่งพิมพ์อย่างที่เคยปฏิบัติในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา หรือเพื่อกระบวนการเรียนการสอนอย่างแท้จริงตามที่ได้มีการกำหนดในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมศาสตร์ระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2556-2570) และการประกาศประชาสัมพันธ์ว่าใช้กระบวนการเรียนการสอน e-learning ประเด็นดังกล่าวก่อให้เกิดข้อข้องใจและสับสนกับผู้ที่สมัครเข้าศึกษาในระบบทางไกลเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ กรอบทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นกรอบหรือแม่แบบในการออกแบบและพัฒนารายวิชายังไม่เอื้อให้ผู้เรียนให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Garrison, 1993; Rodchompoo, 2012; Winn, 1990) การผลิตกิจกรรมซ้ำซ้อนในลักษณะใช้เนื้อหาเดียวกันในประมวลสาระชุดวิชา และนำเนื้อหาดังกล่าวมาสรุปสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน e-learning อีก เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเรื่องความสำคัญของเนื้อหาเป็นเรื่องหลัก โดยขาดการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับผู้สอน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยตนเอง บทบาทการทำงานในฐานะคณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชา หรือการทำงานในลักษณะทีมหรือคณะทำงานเป็นสมาชิกของ course teams ยังขาดกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน กระบวนการออกแบบและสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน e-learning ไม่แน่ชัดและลักษณะงานยังไม่ประสานความร่วมมือกันระหว่างอาจารย์นักเนื้อหาและอาจารย์นักเทคโนโลยีการศึกษาโดยเฉพาะบทบาทการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน e-Learning นอกจากนี้การพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์หรือ e-learning ของ มสธ. ให้สอดคล้องกับกรอบคุณภาพการศึกษา (TQF) ยังไม่มีความชัดเจนในทางปฏิบัติอาจารย์นักเนื้อหา อาจารย์นักเทคโนโลยีการศึกษา และอาจารย์นักวัดผลทำงาน ภายใต้กรอบการทำงานที่ถูกกำหนดโดยการบริหารงานแบบ top-down administration นั่นคือ

ปฏิบัติตามข้อกำหนดจากผู้บริหารจากระดับสูงลงมาอย่างขาดกรอบและแนวทางในการปฏิบัติให้ บรรลุนโยบายที่กำหนดไว้ ขาดการประเมิน เปิดรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ ผู้เกี่ยวข้อง (stakeholders) เฝ้าดูและจากการปฏิบัติจริงเพื่อนำข้อมูลนั้นไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การให้ความสำคัญของการนำ e-learning มาใช้กับกระบวนการเรียนการสอนของแต่ละ สาขาวิชามีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก และที่สำคัญการออกแบบและพัฒนารายวิชา e-learning/ online learning หรือการจัดกระบวนการเรียนการสอน e-learning ยังเป็นภาระอย่างมากที่คาบเกี่ยวกับวิธีการการศึกษาทางไกลแบบดั้งเดิมเมื่อครั้งก่อตั้งมหาวิทยาลัยที่ใช้สิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก ดังจะเห็นได้จากคำพูดที่อาจารย์นักเนื้อหาพูดกันบ่อย “เขียนหน่วยไม่ทัน” “ต้องเขียนหลายหน่วย เหมื่อนี้” “และงานเขียนหน่วยเยอะมาก ไม่มีเวลาไปทำอย่างอื่นหรือ” “สอน e-learning เสียเวลา มาก” เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้การที่อาจารย์นักเนื้อหา และอาจารย์นักเทคโนโลยีการศึกษา ออกแบบและสร้างกิจกรรมการเรียนโดยการสรุปประเด็นจากหน่วยมาทำกิจกรรมการสอน ออนไลน์ หรือบางชุดวิชาไม่ได้มีกิจกรรมอื่นใดอีกเลย นอกจากสรุปเนื้อหา 15 หน่วย แนวทางใน การปฏิบัติดังกล่าว ยืนยันความจริงของ “วิธีการเรียนการสอนแบบ Banking Education” ที่อาจารย์ นักเนื้อหาแสดงบทบาทที่สำคัญในบริบทการเรียนการสอน ในแง่ที่แสดงตนเป็น ครูซึ่งเป็นเจ้าของ เนื้อหา และครูต้องรู้ทุกอย่าง ผู้เรียนเป็นเพียงผู้รับและที่เก็บรักษาสิ่งที่ครูให้มา วิธีการเรียนที่ผิด ทิศทางดังกล่าวนี้ท้ายที่สุดจะนำไปสู่การสร้างคนหรือผู้เรียนที่ ขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักการ ปรับตนเองและไม่รู้จักการนำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับเปลี่ยนสังคมที่ ล้อมรอบตนเอง” (Freire, 2009, p.52)

นักการศึกษาทางไกลของ มสธ. บางกลุ่มต่อต้านและปฏิเสธการนำเทคโนโลยีข่าวสาร ข้อมูลมาใช้ลดช่องว่างทางไกลระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนทั้งที่วิธีการการศึกษาทางไกลกระแสหลัก ในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการ ไปเป็นอย่างมากอันเป็นผลเนื่องมาจากอิทธิพลและความเจริญก้าวหน้า ของเทคโนโลยี บริบทการเรียนการสอนทางไกลแบบเดิมที่อยู่บนพื้นฐานการเรียนแบบเผชิญหน้า ที่จัดในรูปแบบเสริมเพื่อประกันคุณภาพเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนนั้นไม่เพียงพอและ สามารถตอบสนองเกณฑ์ TQF นอกจากนั้น ความต้องการที่จะเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาทวิขึ้น อย่างรวดเร็ว รวมทั้งความต้องการด้านวิชาชีพ ดังนั้นในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาจะมี การเตรียมและนำอินเทอร์เน็ต มาใช้เพื่อเป็นช่องทางการเข้าถึงและสร้างโอกาสการได้รับการศึกษา และการฝึกอบรม Taylor (2001) นักการศึกษาทางไกลชาวออสเตรเลียได้อธิบายวิวัฒนาการเกี่ยวกับ วิธีการและรูปแบบของการศึกษาทางไกลและเทคโนโลยีในการเรียนรู้ไว้เป็นหลายยุคดังต่อไปนี้ คือ (1) ยุคแรกได้แก่ยุค The Correspondence Model ที่ใช้การติดต่อสื่อสาร โดยทางไปรษณีย์ และ ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก (2) ยุค The Multi-media Model ที่ใช้สื่อประสมสำหรับวิธีการเรียนการ

สอนทางไกลได้แก่สื่อสิ่งพิมพ์ เทปเสียง วิดีโอเทป วิดีโอปฏิสัมพันธ์ และการเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (3) ยุค The Telelearning Model เป็นยุคที่เรียนรู้โดยการประชุมทางไกลด้วยเสียงและภาพ รวมทั้งการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ (4) ยุค The Flexible Learning Model เป็นยุคที่เรียนรู้โดย multimedia แบบปฏิสัมพันธ์ มีการใช้อินเทอร์เน็ตและ คอมพิวเตอร์สื่อสาร (5) ยุค The Intelligent Flexible Learning Model เป็นยุคที่สถาบันการศึกษาได้จัดช่องทางการเข้าถึงข้อมูลที่จัดระบบไว้เป็นอย่างดี เพื่อกระบวนการเรียนการสอนและการเข้าถึงแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ มีการเรียนแบบยืดหยุ่นผ่านคอมพิวเตอร์ที่สามารถปรับกระบวนการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี มีการใช้ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ มีการใช้อินเทอร์เน็ต และการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์

หากได้พิจารณารูปแบบการศึกษาทางไกลจากรูปแบบการศึกษาทางไกลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่าระบบการศึกษาทางไกลของ มสธ. ส่วนใหญ่ ยังคงอยู่ในระดับที่สองโดยสื่อประสมที่ใช้ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์ เทปเสียง เทปภาพ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และเทปภาพที่มีปฏิสัมพันธ์ อาจจะมีบางกิจกรรมที่อยู่ในระดับ ที่ห้าเช่น การใช้internet, social media ในรูปแบบต่างๆ หากแต่เป็นไปได้ เพื่อเสริมสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น ลักษณะการออกแบบและพัฒนาสื่อ e-learning ของ มสธ. ดังกล่าวข้างต้นนำมาซึ่งความซ้ำซ้อนของงาน ที่นำไปสู่การสิ้นเปลืองงบประมาณที่ต้องจัดเตรียมสำหรับการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ และผู้เกี่ยวข้องในการเรียนการสอนออนไลน์

การออกแบบและพัฒนาสื่อการศึกษาทางไกลได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ซึ่งหากได้มีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถึงปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทางไกลแล้ว องค์ประกอบที่ปรากฏชัดเจนที่สุดได้แก่ พัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้ และวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลที่รุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นทฤษฎีซึ่งใช้อธิบายกระบวนการของการเรียนซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างไร นอกจากนั้นยังมีบทบาทในการอธิบายหรือให้เหตุผลที่แน่ชัดว่าทำไมวิธีการเรียนการสอนที่นำมาใช้นั้นถูกต้องและประสบผลสำเร็จ ทฤษฎีการเรียนรู้จะสามารถนำไปพัฒนาหรือเป็นกรอบในการสร้างทฤษฎีการสอน (Instructional Theory) ซึ่งจะสามารถช่วยให้นักการศึกษาพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ยังมีบทบาทสำคัญในการวิจัย โดยที่ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นกรอบในการออกแบบการวิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะความสำคัญของตัวแปรตลอดจนข้อค้นพบใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอนและสามารถนำไปวิจัยต่อยอดในอนาคตเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้ ที่สำคัญที่สุดทฤษฎีการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกรอบหรือเกณฑ์ในการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติซึ่งโดย

ปกติแล้วทฤษฎีการเรียนรู้ไม่สามารถใช้แก้ปัญหาหรือหาทางออกได้โดยตรง แต่ทฤษฎีจะเป็นกรอบหรือแม่แบบที่ช่วยให้นักการศึกษาวิเคราะห์และศึกษาได้ตรงประเด็นว่า องค์ประกอบหรือตัวแปรด้านใดที่สำคัญและส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและการแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ตรงประเด็นที่สุด (Merriam, Caffarella, & Baumgartner (2007)) จะเห็นได้ชัดว่าคุณลักษณะของทฤษฎีการเรียนรู้สามารถใช้เป็นกรอบได้เป็นอย่างดีในการออกแบบและสร้างรายวิชาการศึกษาทางไกล ทฤษฎีการเรียนรู้ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบใหม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อเสริมและเติมเต็มจุดอ่อนและข้อบกพร่องของทฤษฎีเก่าซึ่งไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคนและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ได้ นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งของเทคโนโลยีสารสนเทศยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนทางไกลภายใต้กรอบทฤษฎีการเรียนรู้แบบใหม่มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายในการเรียนได้มากยิ่งขึ้น ประเด็นด้านทฤษฎีการเรียนรู้จึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการออกแบบรายวิชา และเป็นกรอบในกระบวนการเรียนการสอน e-learning ในทิศทางที่พึงประสงค์ และสมควรจะได้มีการทบทวน

อิทธิพลของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารกับการศึกษา

เทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยในทุกระบอบนั่นคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระบบโรงเรียนในปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในทุกระดับการศึกษา กรณีการจัดเตรียม แท็บเล็ต (Tablet) ให้เด็กในระดับประถมศึกษาเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน ถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา มหาวิทยาลัยในระบบที่จัดการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้า (face to face classes) ได้มีการพัฒนาและเสริมสร้างยุทธวิธีในการเรียน โดยจัดวิธีการศึกษาทางไกล เพื่อเสริมและเติมเต็มผู้เรียน ตัวอย่างเช่นการจัดการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้ามีข้อดีในลักษณะที่ผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้ ผู้เรียนสามารถซักถาม ตอบได้ เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งในเนื้อหาที่ตนเรียนได้ อย่างไรก็ตามจุดอ่อนในการจัดการศึกษาดังกล่าวก็คือ ข้อจำกัดของเวลาที่เรียนในแต่ละคาบวิชาไม่พอเพียงและไม่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนวิเคราะห์ สังเคราะห์ สิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากชั้นเรียนเพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้ (learning style) ที่แตกต่างกันไป (Gardner, 1983; Kolbs, 1984) นอกเหนือจากนั้นเนื้อหาสาระในบางประเด็นผู้เรียนมีความจำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างความเข้าใจในสิ่งที่ตนเรียน เพื่อการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจความรู้สู่ความคิดของคนเรานั้นไม่ได้เกิดเพียงแต่การได้รับสิ่งเร้าแล้วมีการตอบสนองเท่านั้น หากแต่ผู้เรียนที่เรียน

โดยวิธีการคิดและวิเคราะห์นั้นจะสรุปและให้ความหมายสิ่งที่ตนเรียนจากความรู้สึกรับรู้และสัมผัสก่อนจะนำไปบูรณาการกับจิตสำนึกของผู้เรียนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนจะสามารถเข้าใจต่อแท่งในเรื่องที่เรียนได้หากมีการวิเคราะห์ด้วยการศึกษาด้วยตนเอง โดยสรุปการเรียนแบบเผชิญหน้าที่เพียงจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมในการเรียนภายใต้กรอบทฤษฎีการเรียนรู้แบบเดิมนั้น ยังไม่พอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจลึกซึ้งต่อแท่งกับสิ่งที่ตนเรียน เนื่องจากมีข้อจำกัดของเวลาในแต่ละคาบที่กำหนดไว้จากสถาบันการศึกษา อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีการศึกษาได้มีวิวัฒนาการสอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้น สถาบันการศึกษาแบบเผชิญหน้าหรือมหาวิทยาลัยปิดได้เสริมเติมเต็มข้อบกพร่องในจุดนี้โดยการทำให้มีการเรียนการสอนแบบ e-learning/online learning เพื่อเติมเต็มแก่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกที่ เวลา และนั่นย่อมหมายความว่าระบบการศึกษาทางไกลได้ถูกนำไปใช้ในสถาบันการศึกษาแบบเผชิญหน้าโดยผ่านเทคโนโลยีการศึกษา ปรัชญาการณดังกล่าวจะเห็นได้ชัดในทุกสถาบันการศึกษาแบบเผชิญหน้าของประเทศไทยมีการนำ e-learning/online learning มาใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุการสร้างความรู้ของตนเองได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการไม่ว่าเป็นจากที่บ้าน เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง เป็นการศึกษาจากสังคม ไม่มีชั้นเรียน ไม่กำหนดเวลา ไม่กำหนดอายุ หากแต่เป็นการศึกษาตลอดชีวิตนับแต่มนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้น จากพัฒนาการเทคโนโลยีสารสนเทศที่รุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ให้เป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น การศึกษาเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่จากแหล่งความรู้ที่อยู่ในบริบทรอบล้อมตัวผู้เรียนไม่ว่าที่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว หรือแม้แต่กับเพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกต่างและหลากหลายที่มีในแต่ละท้องถิ่น

สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นทั้งสำหรับตัวผู้เรียนเอง เช่น การไม่จำกัดอายุผู้ที่เข้าศึกษา การไม่กำหนดให้มีการเข้าชั้นเรียนในบางสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช การบูรณาการหลักสูตรให้เอื้ออำนวยกับการศึกษาผู้ใหญ่ หากแต่ผู้เรียนยังได้รับประกาศนียบัตรเพื่อแสดงว่าจบการศึกษา ดูเหมือนจะเป็นกลุ่มผู้เรียนที่สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นอย่างมาก เทคโนโลยีจะลดช่องว่างความห่างไกลระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและลดช่องว่างระหว่างทางไกลของผู้เรียนกับสถาบันการศึกษา เทคโนโลยีจะเอื้ออำนวยให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้สอน เกิดชุมชนการเรียนรู้ที่กว้างไกลไร้พรมแดนอันเป็นผลมาจากการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการเรียนการสอน ที่สำคัญที่สุดคือเทคโนโลยีจะช่วยออกแบบและพัฒนากระบวนการเรียนอันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการของ

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้กระบวนการเรียนมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนคิดอย่างสร้างสรรค์ แก้ปัญหาได้ตรงประเด็น อันเป็นคุณลักษณะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมได้ในที่สุด เทคโนโลยีสารสนเทศได้มีการพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง และส่งผลต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างเห็นได้ชัด เทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญต่อสถาบันสังคมในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง และรวมถึงการศึกษา การเข้าถึงซึ่งเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลจะนำไปสู่การมีมุมมองหรือโลกทัศน์ที่เปิดกว้างและหลากหลายของผู้บริโภค ซึ่งนั่นหมายความว่าบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ส่งผลโดยตรงต่อระบบการศึกษาทั้ง 3 ระบบ ได้แก่ การศึกษาตามอัธยาศัยการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลด้านการเรียนในหลายลักษณะ เช่น การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเสริมสร้างทัศนคติและความมั่นใจในการเรียน สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้สามารถเรียนได้ทุกที่ เพิ่มพูนทักษะทางวิชาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้จากปัญหากรณีศึกษา เรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม โดยสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อขยายแนวคิดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้ อิทธิพลของเทคโนโลยีข่าวสารยังได้ส่งผลโดยตรงต่อการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาไปสู่การเรียนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน การได้รับคำแนะนำจากอาจารย์และเพื่อน ซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในชุมชนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนและขอข้อเสนอแนะตลอดจนคำปรึกษาได้ทันทีและต่อเนื่องเมื่อเกิดปัญหาที่สืบเนื่องมาจากผลจากการเรียน

อิทธิพลของเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลกับการศึกษา นับได้ว่าเป็นอิทธิพลที่นักวิชาการด้านการศึกษาทางไกลจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลในโลกปัจจุบันไม่สามารถแยกกันได้กับวิถีชีวิตของผู้คน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนทางไกลโดยบูรณาการเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลกับวิธีการเรียนการสอนทางไกลจึงเป็นองค์ประกอบที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ระบบการศึกษายุคเทคโนโลยีสารสนเทศ

แนวทางการจัดระบบการศึกษาแนวใหม่เพื่อให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของวิวัฒนาการสังคมในยุคข่าวสารข้อมูลมีข้อพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ (Aslan, Huh, Lee, and Reigeluth, 2011)

1. พิจารณาความสามารถและความพร้อมของผู้เรียน พิจารณาผู้เรียนตามคุณลักษณะเฉพาะและความหลากหลาย ประเด็นนี้จะรวมถึงผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถและระดับการเรียนรู้ได้เร็วหรือช้าต่างกัน เป็นการเปลา่ประโยชน์และลดศักยภาพผู้เรียนอย่างมากหากผู้เรียนที่ศึกษาได้เร็ว

กว่าจะต้องเสียเวลารอเพื่อนร่วมชั้นที่มีสมรรถนะในการเรียนต่างกัน นอกเหนือจากนั้นการจัดการเรียนการสอนที่พิจารณาและให้ความสำคัญกับสังคมยุคข่าวสารข้อมูลที่ประกอบด้วยความสลับซับซ้อนจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีความชำนาญ และรอบรู้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุผลกิจกรรมการเรียนตามความสามารถพิเศษและสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนแบบปกติวิสัย ที่สำคัญอีกประการก็คือผู้เรียนแต่ละคนมีรูปแบบหรือวิธีการเรียนที่แตกต่างกัน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการจัดเตรียมกิจกรรมการเรียนที่หลากหลายแตกต่างกันไป เช่น วิธีการอภิปราย การเรียนจากประสบการณ์ การเรียนโดยการแก้ปัญหา และการเรียนจากสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

2. พิจารณาว่า ผู้เรียนมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารจัดการตนเอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องยึดหยุ่นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งหมายความว่าผู้เรียนที่พึงประสงค์จะต้องมีคุณลักษณะบริหารจัดการตนเองได้โดยได้รับการส่งเสริมจากการจัดกระบวนการเรียนที่ปลูกฝังให้ผู้เรียนรักการเรียนและมีทักษะจากการเรียนรู้ จากการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่ตนเองสร้างขึ้น อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในอดีต และปัจจุบัน

3. การพัฒนาความร่วมมือร่วมใจและวุฒิภาวะทางอารมณ์ เป็นความจำเป็นที่ผู้เรียนในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะต้องมีการบริหารจัดการความรู้ที่ได้มาในลักษณะการทำงานเป็นทีม นอกจากนั้นการบรรลุซึ่งวุฒิภาวะทางอารมณ์ (emotional maturity) เป็นเรื่องจำเป็นมากกว่าการบรรลุหรือได้มาซึ่งสติปัญญา (cognitive intelligence) เพียงอย่างเดียว ผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะการเรียนจากการสร้างความเข้าใจระหว่างตนเองและผู้อื่น สามารถทำงานกับผู้อื่นได้ การได้พัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์จะสามารถทำให้เกิดได้จากการจัดและออกแบบกระบวนการเรียนการสอนภายใต้กรอบทฤษฎีการเรียนแบบใหม่ที่จะส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว

4. พิจารณาการศึกษาแบบองค์รวมหรือการบูรณาการ การพัฒนาระบบการเรียนในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการบูรณาการเนื้อหาสาระที่ต้องเรียนให้สอดคล้องวิถีชีวิตผู้เรียนเอง ทั้งนี้องค์ความรู้ต่างๆ ที่จะต้องเรียนนั้นมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันเป็นอย่างมากกับชีวิตจริงของผู้เรียน การเรียนจะต้องประยุกต์หรือเชื่อมโยงกับโลกแห่งความเป็นจริงได้ การกำหนดเป้าหมายกิจกรรมการเรียน แหล่งทรัพยากรการเรียนและการประเมินผลจะต้องสอดคล้องซึ่งกันและกัน การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องจัดเตรียม

จากความเป็นมาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นที่ชัดเจนว่า สถานการณ์ ในการออกแบบและพัฒนาวิชาออนไลน์ ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของ มสธ. ในปัจจุบัน

พ.ศ. 2558 ยัง ไม่ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติที่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่สอดคล้องกับกรอบ TQF ที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ ถึงแม้ว่าจะได้มีการวางกรอบและแนวทางการผลิตดังเห็นได้จากคู่มือการจัดการเรียนการสอนในระบบอบอิเลคทรอนิกส์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2553) ผู้วิจัยเห็นว่าควรได้มีการศึกษาวิเคราะห์เชิงลึก สถานการณ์การออกแบบและพัฒนากระบวนการออกแบบและสร้างรายวิชา และกระบวนการเรียนการสอน e-learning ของ มสธ. เพื่อหาแนวทางพัฒนาและปรับปรุงระบบการเรียนการสอน e-learning ของ มสธ. ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้ วิทยาการของเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล และการออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์กระแสหลักในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเอื้อต่อการผลิตนักศึกษาทางไกลให้เป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นคนคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นคนที่รู้จักการทำงานเป็นทีมบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย เป็นคนที่มีเครือข่ายการเรียนรู้จากชุมชนการเรียนรู้ เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น อันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวตนของผู้เรียนในด้านทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ก่อนจะนำความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะที่เรียนมาเปลี่ยนสังคมาครอบตัวให้เป็นสังคมาที่พึงประสงค์ต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำสำนักนักเทคโนโลยีการศึกษา มีประสบการณ์ในการออกแบบและพัฒนาสื่อการศึกษาทางไกล ในฐานะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชามาตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม และเรียนรู้ประสบการณ์การออกแบบและพัฒนา e-learning จากประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำในกระบวนการเรียนการสอน e-learning หรือ online learning ผู้วิจัยเห็นว่ามีความแตกต่างในการออกแบบและสร้างรายวิชาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกับประสบการณ์การเรียนการสอน online learning ที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้มา ดังนั้นการได้ศึกษาสถานภาพ ตลอดจนปัญหาในการออกแบบพัฒนาการรายวิชา และกระบวนการสอน e-learning ของ มสธ. เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะได้ทำการวิจัย ศึกษาเชิงลึกเพื่อให้ทราบ สถานภาพ การเรียนการสอน e-learning และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงในการออกแบบและพัฒนาการรายวิชา e-learning หรือออนไลน์ดังกล่าวจากอาจารย์นักเนื้อหา อาจารย์นักเทคโนโลยีการศึกษา และอาจารย์นักวัดผล ซึ่งทั้งหมดเป็นนักการศึกษาทางไกลที่มีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาการรายวิชาออนไลน์ ทั้งนี้เพื่อที่มหาวิทยาลัยจะได้มีข้อมูลที่ถูกต้องในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนออนไลน์ และสอดคล้องกับการเรียนการสอน e-learning หรือ online learning กระแสหลักต่อไปในอนาคต ดังนั้นเพื่อเป็นกรอบและขอบเขตในการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดคำถามการวิจัยดังต่อไปนี้

คำถามการวิจัย

1. สถานภาพในการผลิตออกแบบและพัฒนารายวิชา e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. การออกแบบและพัฒนารายวิชา การเรียนการสอน e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จะพัฒนาให้ดีขึ้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ศึกษาข้อมูลเชิงลึกของการจัดการเรียนการสอน e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. เพื่อหาแนวทางปรับปรุงระบบการเรียนการสอน e-learning ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ผู้บริหารและนักการศึกษาทางไกลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและออกแบบการเรียนแบบออนไลน์หรือ e-learning จะมีข้อมูลและรับรู้สถานการณ์ที่แท้จริงในการออกแบบและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน e-learning ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนทางไกล กระแสหลักในโลกปัจจุบัน
2. นักการศึกษาทางไกลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอนทางไกลจะได้แนวคิด และมองเห็นทิศทางในการออกแบบพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน e-learning ให้มีมาตรฐานและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้ดียิ่งขึ้น